

ENDÜSTRİYEL MİRASYAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLME SÜRECİ VE İSTANBUL TUZ AMBARI ÖRNEĞİ

Benay BÜYÜKARSLAN (*binayb.ar@gmail.com*)

*Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı,
Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi*

E. Dilay GÜNEY (*dilayguney@beykent.edu.tr*)

Beykent Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,

ÖZET

Yapılar insanların kullanımları için yapılmışlardır. Kullanılmayan yapılar var oluş nedenini yitirmişlerdir. Bu nedenle kullanılmayarak terk edilen yapılar, zaman içerisinde harap olma tehlikesi altındadırlar.

Teknolojik, sosyal ve kültürel bir takım gelişmelerin getirdiği değişimlerin sonucunda güncelleştirme yapılmadığı takdirde, bu değişimlere ayak uyduramayan standart altı kalan yapılar yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumsal bellekte yer etmiş, kültürel kimliğin, mirasın oluşmasında ve sürekliliğinde, kültürel-tarihi değer taşıyan yapılar yaşanan değişimler sonucunda bu yeni kültürel kimliğe adapte olabilmek için değişim yaşamak zorunda kalmaktadırlar.

Bu değişimde ise kültürel değerlerin korunarak yeniden hayata kazandırılmasında, yeniden işlevlendirme sürecine toplumsal değeri dolayısı ile gereken önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *Yeniden İşlevlendirme Tasarım Kriterleri, İstanbul'daki Endüstriyel Miras.*

RE-USE PROCESS OF INDUSTRIAL HERITAGE BUILDING CASE: “ TUZ AMBARI” IN ISTANBUL

Benay BÜYÜKARSLAN (*binayb.ar@gmail.com*)

*Beykent University, Graduate School of Sciences and Engineering,
MSc Student in Architecture Department*

E. Dilay GÜNEY (*dilayguney@beykent.edu.tr*)

Beykent University, Department of Architecture

ABSTRACT

Buildings have been made for humans needs. Buildings which are not used anymore have been lost their existence. This is why abandoned buildings are in danger of dilapidation.

If we didn't update buildings, as a result of technological, social and cultural developments, buildings which are sub-standard are in danger of extinction. Buildings which have cultural memory that are cultural identity and continuity of the heritage, have to have some changes to adopt the new identity. In these changes, re-functioning have vital importance of protecting of cultural values and reusing. Industrial buildings which are the reflection of people's life style and the processing of production, are named of industrial heritage. Industrial heritage are important because of having technical information, social, cultural and architectural characteristics. After losing of functioning, buildings have been started to vanish and they are effected by losing their values.

This is obvious that, in this situation, industrial buildings and industrial spaces are need to be re considered.

Key Words: Re-Use, Re-Functioning Design Criterias, Industrial Heritage in İstanbul

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

1. GİRİŞ

" Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir"

(Venedik Tüzüğü Madde 5)

" Bir anıt, tanıklık ettiği tarihin, içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır "

(Venedik Tüzüğü Madde 7).

Dünyada özellikle kapitalizmin etkileriyle toplumların hızla değişen yaşam tarzı ve bu doğrultuda kentlerin de bu değişime ayak uydurmasıyla, toplumsal değişimin hızı artmış ve artmaktadır. Metropol kentlerdeki yeni oluşan orta sınıfın ihtiyaçları doğrultusunda kent merkezleri dönüşüm geçirmeye başlamış ve böylesi toplumsal dönüşüm süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni ihtiyaçların karşılanması için yapılar da toplumlarla birlikte dönüşüm geçirmeye başlamışlardır. Yapılı çevrenin yeniden şekillenmesiyle birlikte de eldeki yapı stoklarının değerlendirilmesi önemli bir durum haline gelmiştir.

Orijinal işlevini yitiren yapılar, işlevlerini yitirseler dahi yapısal özelliklerini korumaktadırlar. Böylece yeniden işlevlendirmeye uygun olabilmektedirler. Ancak burada önemli olan nokta zamanın ve mekânın sürekliliği noktasıdır. Mekân ve zaman bir bütünsel resim sunar. Bu nedenle yapıldığı zamanın izlerini taşıyan mekânların günümüzde yeniden işlevlendirilmesi noktasında, günümüzün teknoloji ve yapım tekniklerinin yapıya aktarılmasında karmaşık bir durumun oluşmaması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirilen bir yapıda zamanın katmanlarının ve sürekliliğinin açık bir şekilde okunabilmesi gerekmektedir.

2. YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE NEDENLERİ

Fiziksel olarak katı ve elle tutulur bir öge olan mekânların, soyut ve değişken bir özellik taşıyan toplumsal yapıyla bir etkileşimi söz konusudur. Yapıların, günümüzün değişen sosyo-ekonomik koşulları karşısında hem içinde buldukları toplumsal yapı karakteri, hem de

yaşanılan mekânların günün değişen şartlarına cevap vermemesi bakımından çeşitli zorluklar yaşanmaktadır (Göçer,2003).

Bu zorluklar sonucunda işlevsel olarak eskimiş yapıların yıkılması ya da, henüz yapısal ömrünü tamamlamadığı için yeni bir işlev verilerek kullanılmaya devam edilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda ise yok etmek yerine, mevcut olanı sürdürebilmek her zaman için en etkin çözüm olarak karşımıza çıkar.

"Binaların fiziksel ömürleri, işlevlerinden çok daha uzun süre dayanır ve işleve kıyasla yapı çok daha uzun zaman sonra kendiliğinden değişime uğrar. İşlev zaman içerisinde, gerek teknolojik gerekse sosyal ve kültürel anlamda eskimeye uğrar. Malzeme ömrünü tüketmemesine rağmen, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalan, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, yıkımdan kurtularak tekrar yaşanılır bir mekân haline getirilmesine yeniden işlevlendirme denir. En sade anlatımıyla, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirme şeklinde tanımlanabilir"

(Burden,2004, s.215).

Orijinal işlevlerini yitiren binalarda yapı işlevini kaybetse de fiziki olarak ömrünü tamamlayabilir, böylece yeniden işlevlendirmeye de uygun olabilir. İşlevsel olarak eskiyen yapıların yeni işlev atanarak kullanılması, bu gibi durumlarda alternatif bir üretim tekniği olarak karşımıza çıkar. Mevcut kabuğun, yıkılmadan korunarak, yeniden işlevlendirilmesi, ekonomi, kamusal bellek, enerji yönetimi ve tarihsel özelliği olan tescilli yapıların kendisini finanse edebilmesi gibi yönleriyle alternatif bir yapı üretim tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeniden işlevlendirmenin gerekçeleri 3 başlıkta toplanabilir. Yapıların işlevsel değişim geçirmesi, yapının bağlamının değişmesi ve ekonomik yapının değişmesidir.

Koşulların, kullanıcıların, toplumların değer yargılarının ve ihtiyaçların hızla değiştiği, bu nedenle de yapıların yeni bir düzenlemeye gerek duyulduğu bir dönemde yapılar strüktürel olarak ayakta kalmasına rağmen işlevlerine ihtiyaç duyulmaması nedeniyle terk edilmektedir. İşlevsiz kalarak terk edilmeye bırakılan yapılar beraberinde tarihsel ve kültürel yok olma gibi birçok sorunu da getirmektedir. Toplum ve toplumun fiziksel yansımaları olarak kentler, toplumsal süreçlerin değişimleri içinde karşılıklı etkileşim içerisinde. Kentlerin tek tek yan yana gelmiş, salt fiziksel

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

yapılar olmadığı, buna karşılık kentlerin sürekli değişen, dinamik bir sosyal olgular ağı olduğu düşünüldüğünde, toplum yapısındaki değişim, kentin de sürekli bir dönüşüm içerisinde olmasına yol açar. Ekonomik yapının değişimiyle toplumsal değer yargıları ve yaşama biçimi de değişerek kentleri dönüştürme gücüne sahip olur. Sermayenin maddi yaşamı dönüştürme gücü sadece üretim ilişkileri ve bu sürece dahil olan insanlar ile sınırlı değildir; beraberinde mekânsal bir hareketlilik ve değişimi de kaçınılmaz olarak getirir (Yırtıcı,2009). Yeniden işlevlendirilen yapılar, toplumsal bilincin oluşmasında ve kültürün yaşatılması yolunda ekonomik olarak kente büyük katkı sağlarlar. Kentli bilincinin gelişimiyle tarihi yapıların kullanım değerleri artmakta ve böylece yeniden kullanılan yapılar sayesinde ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır.

3. YENİDEN İŞLEVLENDİRMEDE DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Son yıllarda tarihi yapıların bir tüketim nesnesi olarak algılandığı ve popüler kültürün her nedense kaybedilmiş bir geçmişi arama isteği, geçmişe özlem olgusu anlamına gelen “*nostalgia*” tutumundan ileri gitmemektedir. Bugünden yaratılan "eski eserleştirme" davranışı ne yazık ki yaygınlaşmaktadır.

Gregotti (1996), son zamanlardaki mimari çalışmaların geçmiş geleneklerle bağlantı kurmaya çalıştığını kabul etmekle birlikte, "korumanın" ana silahının tarih ve gelenekleri meşrulaştırma çalışmalarının olmaması gerektiğini belirtmekte, koruma ve yeniden işlevlendirme süreçlerinin temel silahının, tarih ve geleneklerin içinde onlara benzemeden bir tür meşrulaştırma bulmak olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Benzer şekilde kültürel mirasımız konumundaki birçok yapının, harap durumlarından kurtulmasına çabalanmadan, onları yıkarak (sözde) "aslına uygun bir şekilde" yapılması da, toplumun bu kadar tarihsel binalara ilgi duyarken, var olan ve ayakta tutulması pek de zor olmayan birçok yapıyı korumayı düşünmemesi de ironik bir durumdur.

Yeniden işlevlendirme bir eylem olarak, yapının günümüze katılım sürecini, tarihsel katmanlarını, izleyene ve kullanıcıya okunur hale getirmeye hizmet etmelidir. Böylesi bir durumda yeniden işlevlendirme süreci çok katmanlı bir bakışa gereksinim duyar. Bu katmanlar ise, özünde sürdürülebilirlik kavramının birer alt parçalarıdır. Yeniden kullanım

sürdürülebilirlik kavramı içerisinde incelendiğinde, yeni bir binanın, enerji sakınımı ve sürdürülebilirlik kriterleri dışında üretilmesi durumunda yaratacağı çevresel kirlilik düşünüldüğünde, binayı yıkıp yeniden yapmak yerine, mevcut yapı stokunu kullanmanın genel anlamda, çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel yarar sağladığından söz edilebilir.

Yeniden işlevlendirme, ekonomik, bağlamsal ve mimari çerçevede yarar üretmek esaslı yeni bir tasarlama yöntemidir. Mevcut kabuğun, korunarak binanın yeniden işlevlendirilmesi ekolojik anlamda doğal çevreye en az zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik olarak da yapı ve çevresini çekim merkezine dönüştürür ve yapının ekonomik olarak kendisinin ve çevresinin ekonomik kalkınmasına neden olur. Ekolojik ve ekonomik yararın yanı sıra, yeniden işlevlendirme tasarım yöntemi olarak toplumsal hafızanın inşa edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu durumda yeniden işlevlendirme sürecinin, *mimari, bağlamsal, ekonomik* değerlendirme kriterleri ortaya konmalıdır.

Mimari Dönüşüm Değerlendirme Kriterleri: Yeniden işlevlendirilecek korunmaya değer yapıların uygulama safhasına geçilmeden önce dikkat edilmesi gereken konuların başında yapının/yapıların mimari karakterinin incelenmesi gelmektedir. Bu özelliklerinin tümü yeni tasarımın belirlenmesinde, tasarıma girdi olabilecek veriler içerir, aynı zamanda tasarımın da hangi yönde ilerleyebileceğini gösterir. Yapının mimari karakteristiği, *mekânsal, işlevsel ve strüktürel* olarak incelenebilir. Yeni işlevin entegre edilebilmesi için mekansal olarak yapılacak olası müdahaleler bu sürecin ardından yapılmalıdır.

Mekânsal dönüşüm değerlendirme kriterleri mekânın dönüşüm olasılıklarını ortaya koyar.

Yapının mevcut mekânsal düzeni ile yeni işlevin bu mekana uygunluğu yeniden işlevlendirmenin değerlendirilmesinde temel kriterlerdendir.

Dönüşümün başarılı olabilmesi için işlev doğrultusunda şekillenecek mekânsal düzenin yapının mevcut hacimsel ve strüktürel düzeni ile paralel olması, mekânın karakterinin daha verimli olarak bugüne yansıtılmasında önemli bir noktadır.

İşlevsel dönüşüm değerlendirme kriterleri, yeni işlevin bağlam ve mekansal olasılıklarla örtüşmesine hizmet etmelidir. Mimarlık tarihinde 20.yy.ın başında ortaya çıkan işlevselci mimari tutumla ortaya çıkan yapılarda, bir binanın şekli ve organizasyonu için tarihten gelen mimari tutumların estetik normların yerine, yalnızca işlevsel gereksinimlerinin

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

karşılandığı bir arkitektonik sonucu ortaya çıkan mimari dili yüceltmek amaçlanmıştır.

Roland Barthes (2006) herhangi bir işleve sahip olmayan yapıların bile zaman içerisinde kazandıkları bir takım sembol değeri ve toplumsal anlamı dolayısıyla, işlev durumunun değiştiğini Eiffel Kulesi hakkındaki denemesinde anlatmaktadır. Bu görüşe karşı çıkan Theodor Adorno, “Günümüzde İşlevcilik” (Functionalism Today) adlı makalesinde, Loos’un söyleminin aksine, süsleme ve işlevin birbirine diyalektik bir şekilde bağlı olduğunu savunmaktadır. Adorno’ya (2006) göre her yapının bir sosyal işlevi ve estetik boyutu vardır ve işlevselliği üsluptan arındırmak asla mümkün değildir çünkü üslubun reddi de kendi içinde bir üsluptur. Buna karşın Tschumi (1994) ise mimarlığın işlevsizliğini savunarak, “*biçim işlevi izler*” yerine “*biçim kurguyu izler*” felsefesini benimsemiştir. Tüm bu tartışmalarda, yapılarda işlevin anlamsal boyutu irdelenmiştir. Bunun yanında tarihî yapılardaki ilgili anlam ve değerlere bakıldığında işlevin tarihî yapıların özelliklerinden yalnızca birisi olduğu anlaşılacaktır.

Yeni verilen fonksiyonla yapı, günlük hayatta, yeniden yaşam kazanmaktadır. Bu yapı, mimarların özgün müdahalesine açık olmak zorundadır. Fakat bu tür bir tasarımda mimarın özgürlüğü eski yapıdan kalan verilerle sınırlıdır. Mimar, yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar içinde kullanmak zorundadır (Kuban,2000). Kuban'ın da bahsettiği üzere, yeniden işlevlendirme bir nevi yeniden tasarım yapmak anlamına gelmektedir. Ancak tarihi yapılara yapılacak işlev dönüşümlerinde yapı, verilecek fonksiyonu yüklenabilir olmalı, özgün plan şeması ve mekânsal özellikleri büyük değişime uğratılmamalıdır. Tarihi değeri olan tescilli bir yapı yeniden işlevlendirilirken de, sıradan bir yapı yeniden işlevlendirilirken de, mevcut mekânları kavramak ve felsefesini ortaya koymak gerekmektedir (Mesutoğlu,1995).

Strüktürel değerlendirme kriterleri, yeniden işlevlendirilen yapıların strüktürel şemasının doğru okunmasıyla ilgilidir. Tarihi yapılarda, zaman içerisinde yapısal bozulmalar, çürümeler ve malzemelerin eskimesi durumu gerçekleşmektedir. Y Yeniden işlevlendirme sürecinde, yapılarda meydana gelen tahribatı onarmak ve gerekiyorsa yeni işlev doğrultusunda ek strüktürel müdahalelerde bulunmak durumu ortaya çıkabilir. Yeni işlev kaynaklı bütüncül bir mekanın bölünmesi, ya da ara kat oluşturulması gibi durumlarda, müdahalelerin yapının orijinal durumunun taşıdığı kimlik özellikleri doğrultusunda kalıcı bir deformasyon yapılmamasına ve geri dönüşü mümkün olmayacak bir şekilde ortadan kaldırılmıyor olmasına dikkat edilmelidir. Yeniden işlevlendirmede, uluslararası bir kural geriye dönülebilirliktir. Bu da genellikle yeni eklerin, eski strüktüre zarar

vermeden yapılması (bu, bağımsız bir strüktür gerektirebilir) merdiven, giriş, sundurma, saçak, bölme gibi öğelerin kaldırılabilceğini öngören bir proje hazırlamaktır. Bu davranış, ileride başka koşullarda, yapının yine bugün bulunduğu duruma döndürülmesi olanağını içerir. (Kuban,2000).

Bağlamsal Dönüşüm Değerlendirme Kriterleri: Tarihi yapılardaki dönüşüm kararları, tek yapı boyutuna inmeden önce kentsel boyutta verilmek zorundadır. Bunun sebebi ise öncelikle bu yapıların kentsel hafızadaki yerleriyle toplumsal misyonlarıdır. Daha sonrasında ise buldukları konum itibarıyla, silüete etki eden anıt olma özellikleri sebebiyle, yapılardaki değişimler, hem buldukları bölgenin çevresel koşullarından etkilenmekte hem de dönüşümleri sonucu, kendilerinin de çevreyi dönüştürme gücü bulunmaktadır. Dolayısıyla dönüşüm yapılacak her bir tarihi yapının bağlamsal durumu, coğrafi olarak ve sosyolojik olarak kendine has biricik bir durumu tasvir eder.

“Yapı-Yer” ilişkisi toplumsal hafızanın kurucularındandır. Yapım zamanlarında her ne kadar, iklimsel veri, bitki örtüsü, eğim gibi tasarımda veri olabilecek nitelikler belirlenerek inşa edilmiş olsalar da, tüm bu veriler zaman içerisinde toplum ihtiyaçlarının ve dolayısıyla yapı çevrenin değişimiyle ortadan kalkmış yada başka durumlara dönüşmüş olabilmektedir.

Yeniden işlevlendirme kararlarında, yapıya verilecek olan yeni işlev, yapı çevre ve konumun coğrafi ve topografik özellikleriyle direkt olarak bağlantılı olduğu düşünüldüğünde onun şehir dokusu içinde önceki ve şimdiki görsel önemi, dönüştürme kararının alınmasında birincil derecede etkilidir.

Şehir ve dolayısıyla mekânların sürekli bir devinim ve değişim içerisinde olması, kalıcı olmama durumunu beraberinde getirmektedir. Aldo Rossi ise bu kalıcı olmama durumuna, işlev dönüşümlerine rağmen kalıcı olanın "l'ocus" olduğunu belirtmektedir. Şehri insani olayların sahnelendiği bir tiyatro olarak gören Rossi, bu tiyatronun artık bir temsil değil gerçeklik olduğunu söylemektedir. L'ocus ise bir dizi olayı içinde barındırırken, aynı zamanda kendi başına bir olay da oluşturur. Yapının yer ile kurduğu ilişkide l'ocus, belirli bir yer ile onun üzerindeki binalar arasındaki özgül ama evrensel ilişkiyi içerir. Bu bağlamda kendi karakteri olan bir yer l'ocus'tur (Rossi,1996).

Yapının biçiminin şehirdeki izi şehrin tarihi, bireyle girdiği ilişkideki yaşanmışlık ise toplumsal hafızadır. Bu durumda ise mimarlıktaki zamansal durum, tarih yerine hafızanın alanına kayar

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

ve psikolojik zaman halini alır (Eisenman, 2006). Yapı bu durumda tekil bir biçimden öte, bulunduğu konumla girdiği ilişkide, toplumsal hafıza ve bireyin kişisel deneyimlerinde kendine yer bulur. Tüm bunların ışığında yeniden işlevlendirilen mimari miras yapıların, yerin değil hafızanın alanında olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel miras aslında toplumsal bellekle özdeşleşir ve toplumların kültürel sürekliliğini sağlar.

Ekonomik Değerlendirme Kriterleri

Yeni bir yapının yapılması yerine, eldeki yapı stoğunun değerlendirilmesi ile yeniden işlevlendirilen bir yapı, kültür ve tarihi dokulara gösterilen bir duyarlılığın yanında ekonomik bir geri kazanımı da beraberinde getirir.

Bu yolla yapılan bir yapıda, yeniden yıkım ve yapım sürecinde harcanacak olan maliyet ve kaynak israfından kaçınılarak, enerji ve emekten tasarruf sağlamakla kalınmaz, doğal kaynaklar da daha efektif bir biçimde kullanılmış olur. Varolan yapıları güncel ihtiyaçlara göre projelendirmek, ekonomik ve ekolojik bağlamda bir zorunluluk haline gelmiştir. Arsa fiyatlarının yükselmesi, yeni inşaatların büyük masraflar gerektiren müdahalelere gerek duyması da bu zorunluluğu destekler niteliktedir. Yeniden işlevlendirmenin ekonomik değerlendirme kriterleri, *ekonomi ve kaynakların iyi kullanılması, enerji ve emek geri kazanımı, tarihi yapıların kendilerini finanse edebilmesi başlıklarında incelenmelidir.*

4. İŞLEV DEĞİŞİMİNE UYGUN ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARIN DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Endüstri yapılarının mimari karakter ve yapı olarak değişim ve gelişimleri, temel olarak üretim süreçlerindeki değişimlerden kaynaklanmıştır. Yapının sistemlerindeki ilerleme ve yeni yapı malzemeleri ile mimari gelişim hızlanmıştır (Mislin,1987).

Yeniden işlevlendirilmede endüstriyel yapıların ilk önemli vurgusu 1950'lerde İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu kavram "*Industrial Archaeology*" olarak, sanat tarihçisi Alois Riegl tarafından ortaya atılmıştır. (Ercivan,2004).

Endüstriyel miras ve endüstri arkeolojisinin tanımlarına değinmek gerekirse; Köksal bu konuda henüz tam olarak bir netlik kazanmadığını şu şekilde belirtmektedir;

Benay BÜYÜKARSLAN, E. Dilay GÜNEY

“Bazı ülkeler endüstri mirası konusunu farklı başlıklarda incelemeyi tercih etmişlerdir. Almanya’da konuyla ilgili kaynaklarda “endüstri arkeolojisi” terimi yerine 1930’lardan beri “teknik kültür anıtı” ve “teknik anıt” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Hatta “endüstri arkeolojisi” teriminin 1978’de İsveç’teki TICCIH Toplantısı’nda bile netleşmediği, sadece “endüstri anıtları” ve “endüstri mirası” gibi ifadelerin kullanıldığı belirtilmektedir”

(Köksal,2005, s.106).

Brangar ise bu kavramların ayrımı şu şekilde anlatılmaktadır;

“Miras” kelimesi genel olarak geçmişten günümüze kalan şey anlamına gelmektedir. Bu kavram kapsamında, bir insandan yakınına kalan mal, mülk olabileceği gibi tüm toplumu ilgilendiren kültürel bir olgu da olabilir... Kültür tarihi penceresinden bakıldığında “endüstriyel miras” endüstri uygarlığının tüm hayatını ve çalışmalarını kapsar. Bu mirasın araştırılması, yerinde tespiti, kayda geçirilmesi ve bazı hallerde koruma altına alınması ile ilgili çalışmalar “endüstri arkeolojisi” olarak adlandırılan disiplinler arası bir karaktere sahip bilim dalı tarafından gerçekleştirilir”

(Brangar,2004, s.19-20).

Endüstriyel miras kapsamındaki bu yapıların günümüz koşullarında rehabilite edilerek kullanılabilmesi için en uygun yöntem ise yeniden işlevlendirilmedir. Yeniden işlevlendirilmede endüstriyel yapı, mimari, bağlamsal ve ekonomik olarak pek çok açıdan önem kazanmaktadır.

5. ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARININ MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu günümüz yaşantısında mekanlar da bu sürece ayak uydurarak dönüşüm geçirmektedirler. Bu dönüşümlerde tarihi değer taşıyan endüstri yapıları mimari, estetik, işlev özellikleri ile yapılaş amacı birinci derece de önem taşıyan yapı grubudurlar. Kamusal özellikleri bir yana mekânsal özellikleri dolayısıyla, dönüşüm potansiyeli yelpazesinin çok geniş olması, endüstri yapılarının önemini daha da arttırmaktadır.

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

Endüstriyel Miras Yapılarının Fiziki Olarak İrdelenmesi: Fiziki olarak incelediğimizde, endüstriyel yapıları diğer tarihi yapılardan ayıran birçok farklı özellikleri bulunmaktadır. Endüstriyel yapılar diğer yapılardan gerek mimari dili, gerek yapısal kurgusu, gerek hacimsel ve mekânsal düzeni, gerekse sahip olduğu iç mekan atmosferinin farklılığı sayesinde ön plana çıkmaktadır. Endüstriyel yapıların farklılaşmaları, döneminin mimari üslubu, teknolojisi ve hangi işlev için yapıldığına bağlı olarak çeşitlenebilir. Bu sayede ise tarih sürecinde hangi zamanda, hangi işlev için nasıl binalar gerektiği ve teknolojisiyle de yapıldığı dönemde toplumun teknolojik durumunu ve çevre ilişkilerini, yapının kullanımına nasıl adapte edilebildiğini anlamamızı sağlar ve çağının teknolojik seviyesinin göstergeleri halini alır. Endüstriyel Miras yapılarının değerlendirmesinin yapılabilmesi için kullanılacak kriterler yukarıda üç ana başlıkta incelendiği üzere, fiziksel durumu incelemesi, daha sonra ise yapının bağlamsal ve ekonomik durumunun değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bir endüstriyel yapıda, yapıyı ilk incelemeye başladığımız yer ilk karşılaşma anı olan fiziksel durumudur. Fiziki olarak incelemek ise **mekânsal ve hacimsel kurgusu, işlev durumu, strüktürel yapısı, kabuğu ve buna bağlı olarak doğal aydınlatma** girdilerine bakmak demektir. Bağlamsal değerlendirme ise, sosyo-kültürel önemi doğrultusunda mimari kimliği, kamusal bellekteki yeri ve kültürel miras olma durumları, bunun yanı sıra bulunduğu bölgedeki topografik ve coğrafi durumun yapıyla karşılıklı ilişkilerinin irdelenmesidir.

Endüstriyel miras yapılarının **mekânsal hacimsel kurgunun** incelenmesi, sahip olduğu mekansal ve hacimsel karakteristiğinin analiz edilmesi ile başlar. Endüstriyel yapılar diğer yapı gruplarından sahip oldukları hacimsel büyüklük farklılıklarıyla öne çıkarlar. Endüstriyel yapıların hacimsel olarak mekân büyüklükleri çevresel algıyı etkilemelerini ve “yeri” işaretleyen yapılar olma özelliğini de beraberinde getirmektedir. Genellikle total veya az bölüntülü bir hacme sahiptirler ve yükseklikleri itibari ile normal bir yapıdan genellikle 3 kat ve üzeridirler. Bu özellikleri endüstriyel yapıları, yeniden işlevlendirilmeleri için elverişli yapılar haline gelmelerini sağlamakta, hacimsel büyüklükleri sebebiyle, farklı işlevlere dönüşüm imkânını da yaratmaktadırlar.

Endüstriyel miras yapıların yapılış amaçları öncelikli olarak belirli bir işlevi gerçekleştirmek üzere işlevin ön planda olduğu ve işlevin gerektirdiği biçimde yapılmış yapılar olduklarını görürüz. Yeniden işlevlendirilmelerinde ise yapının hacimsel ve mekânsal kurgusuna en uygun, en az kalıcı müdahale ile yapılacak bir dönüşüm başarılı bir yeniden işlevlendirme örneği olabilmektedir. Bu doğrultuda endüstriyel yapılar

yeniden işlevlendirilirken var olan biçimin yeni işlevi yönlendirdiği görülmektedir. Endüstriyel miras alanlarında yapılan yeniden işlevlendirmede, özellikle örnekler düşünüldüğünde, belli işlevlerin öne çıktığı görülmektedir. Uygulanan projelerde, genelde karma işlevli yaklaşımlar sergilense de temelde bu alanlarda kamuya açık park, müze, eğitim ve kültür-sanat amaçlı olarak yapılan düzenlemeler yer almaktadır. Türkiye'den örnek vermek gerekirse, Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın Santralistanbul adıyla müzeye dönüşmesi, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın ise bir üniversiteye dönüşmesi gösterilebilir.

Endüstriyel yapıların işlevleri söz konusu olduğunda, yapıya verilecek olan yeni işlev çevre bağlamından ayrı düşünülemez niteliktedir.

Endüstriyel yapı dönüşümlerinde işlev, tek başına düşünülmesi gereken bir kavram değildir. Bu nedenledir ki yeni işlev seçiminde, yapının fiziki özellikleri, toplum ihtiyaçları, kentsel kimlik, bellek ve konumun getirdiği birtakım girdiler yapılan analizler sonucu değerlendirilerek yeni işlev bu doğrultuda belirlenmelidir.

Endüstriyel yapılarda **strüktürel sistemler** incelendiğinde, üretim amaçlı olarak yapılan bu yapıların, yapısal elemanları ve alt taşıyıcı sistemleri malzeme kullanımı ve dayanımları ile diğer yapılardan ayrılmaktadır. Her ne kadar yapısal olarak diğer yapı türlerine göre daha sağlam bir strüktürle inşa edilmiş olsalar da, iklimsel faktörler ve kullanıcı faktörlerinden doğan zaman içerisinde yapısal bozulmalar gerçekleşebilmektedir. Yapısal bozulma neden olan bir diğer ve önemli etken de, maddi imkânsızlıklardan dolayı yapılan iyi niyetli fakat bilinçsiz tamirlerdir. Bu sebepten bu yapılar tekrar değerlendirilmeleri söz konusu olduğunda projelendirilme aşamalarında ek yapı yapılması yada bütüncül bir mekanın bölünmesi gibi durumlarda çözüm önerileri kendi strüktürel olgularına uygun olarak geliştirilmelidir.

Bir **endüstriyel miras yapısının mimari kabuğu**, yapılmış olduğu teknik ve üzerinde taşıdığı mimari dönemin, mimari akımlarının özelliği bize döneminin teknolojisinin göstergeleridirler. Doğru kararlar ile yapılan yeniden işlevlendirilmiş bir endüstriyel yapıda, zaman katmanlarını okumak mümkün olabilmektedir. Bu katmanları koruyarak yapılan yeniden işlevlendirmede son yıllarda sıkça rastlanan tasarım yöntemi yapıda yeni eklenen parçalarla mevcut yapı arasında bir zıtlık oluşturmak olduğu söylenebilir. Taklit niteliği taşımayan, tarihi görünümüne zıt bir biçimde ve orijinal yapı üzerinde en az kalıcı müdahale ile yapılan bir işlevlendirme örneği, zamansal katmanları açığa çıkarma amacına ulaşmış bir örnek teşkil eder. Böylece hem zamandaki

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

katmanlaşma okunaklı bir hale gelir, hem de yeni eklenen kısımlar, yapının orijinal elemanlarına kalıcı zarar vermeyen, geri dönüşü mümkün bir şekilde yapılmış olur.

Yapılardaki kültürel farklılaşmanın okunabilirliği dünyanın değişik bölgelerindeki endüstriyel yapıların kabuklarından görülebilmektedir. “Neredelik bilgisini” ve hangi zamanda yapıldığı bilgisini içermektedir. Böylece kabuktaki anlam toplumsal hafıza ve bireyin kişisel deneyimleri doğrultusunda sosyo kültürel bağlamda da kendine yer bulur. Bir endüstriyel yapının cephesinin değişmesi demek, şehrin yüzünün de değişmesi anlamına gelir ki bu da kentle ve toplumla direk olarak kurduğu ilişkideki anlamsal durumda farklılaşmaya yol açabilir. Yeniden işlevlendirilmiş endüstriyel yapılarda kabuğa yapılan müdahale kısaca üç grupta incelenebilir. Bunlar;

- ❖ Kabuğu eklenenler
- ❖ Kabuğu sabit kalanlar ve
- ❖ Kabuğu modifiye olanlar olarak ayrılabilir.

Kabuğu kullanma ve düzenleme biçimiyle öne çıkan yapılardan birisi ise, dönüşüm projesini Herzog & De Meuron'un hazırladığı Madrid'deki Caixa Elektrik Santrali'dir. 1899 tarihinde Jesús Carrasco tarafından tasarlanan yapı, Herzog & De Meuron tarafından hazırlanmıştır.

Resim 1. Caixa Elektrik Santrali'nin Dönüşüm Öncesi Görünüşü (Herzog & de Meuron)

Kaynak: <http://www.arcspace.com/features/herzog--de-meuron/caixa-forum/>, Mayıs 2013

*Resim 2. Caixa Forum'un
Dönüşüm Sonrası Görünüşü*

*Kaynak: <http://www.dezeen.com/2008/05/22/caixaforum-madrid-by-herzog-de-meuron/>,
Mayıs 2013*

Resim 3. Caixa Forum Tarihi Kabuğun Üzerine Eklenen İkincil Hacim

*Kaynak: <http://www.dezeen.com/2008/05/22/caixaforum-madrid-by-herzog-de-meuron/>,
Mayıs 2013*

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

Dıştaki tuğladan yapılan tarihi kabuk, çatının içerisi de dahil olmak üzere sadece çeperi kalacak şekilde boşaltılmıştır. Dönüşüm sonrası yeni atanan işlevin tasarimsal kurgusu doğrultusunda ihtiyacı olan mekânı ise, yapının altına ve üzerine eklediği ikişer katlı hacim ile sağlamaktadır. Yapının üst kısmına eklediği katları paslanan bir çelik ile sarmalaması, tarihi kabukla uyumlu olarak yaşlanmasını ve çalışmasını sağlamaktadır.

Endüstriyel yapılar, diğer yapı türlerine göre **gün ışığı ve yapay ışık** konusunda üzerinde düşünülerek tasarlanmış bir durumu içermektedir. Endüstriyel yapılar ışık kullanımında, işlevlerinin gerektirdiği doğrultuda gün ışığını kontrollü bir biçimde içeri alan bu nedenle çoğunlukla küçük pencere, büyük oranda yapay ışık kullanılan mekanlardır. Bu yapıların dönüşümlerinde, dönüşüm şeması, çevre konumu ve yeni işlev ihtiyaçları doğrultusunda gün ışığı yada yapay ışık gereksinimine göre yapının kabuğunun ve strüktürünün değerlendirilmesi durumunu gerektirmektedir. Endüstriyel bir yapının yeniden işlevlendirilmesi durumunda ışık alımı, plan ve kesitleri doğrultusunda yapılan yapısal analizleriyle işlev seçiminden önce incelenmelidir. Bu analizler sonucu yapıya en uygun işleve karar vermek, yapı üzerinde en az kalıcı tahribat ile dönüşüm yapmak, yapının ileriki zamanlarda tekrar dönüştürülme olasılığına karşı yapıyı korumuş olacaktır.

6. ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARINDA BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Yeniden işlevlendirme, zaman ve mekânın bağlamsal niteliğini bireylerle ve toplumla bütünleşmek için bir tür yeniden kurgulamadır. Bu nedendir ki sosyal ve kültürel, kısaca toplumsal değerlerin paylaşımı noktasında, günümüzün değişken toplum yapısı göz önüne alındığında, kültürün devamlılığı sürecinde birer çözüm unsurları olmaktadır.

Endüstriyel miras durumundaki sanayi yapıları, yapıldıkları dönemin teknolojisi ve o dönemdeki insanların yaşayış biçimlerini bize en somut biçimde anlatan birer göstergesi durumundadırlar. Bir endüstri yapısı "yer, zaman, mekân ve kültürler" hakkında somut bilgileri içeren birer değerlerdir.

Kentte bir yapı/yapı grubu ortaya çıktığı dönemin yaşantısına tanıklık etmiş hatta doğrudan katılmışsa, dönemin mimarisini ve kültürünü yansıtıyorsa, kentli bu mimari ürünü anlamlandırabilir. Bu anlamlandırma, sadece geçmişin hayaline saygıyı içeren "nostalgia" durumunda bir tutum olmayıp, aynı zamanda içinde bulunulan zaman dilimindeki kolektif

deneyimi de kapsamaktadır (Neill,1997). Bu bağlamda, endüstriyel yapılar ve çevreleri de toplumlar için ortak bir bellek ve hafıza içerdikleri düşünüldüğünde, kamusal hafızanın korunması için büyük önem teşkil etmektedirler, dolayısıyla korunmaları da toplumsal hafıza inşası için büyük önem arz etmektedir.

Sanayileşme sürecinde, öncelikle kentte toplumsal, ekonomik ve fiziki boyutlarıyla sanayi yapılarının yakın çevresinde çalışanlar için konut alanları oluşturulmuş, bu nedenle yakın çevreleri birincil kullanıcılar tarafından büyük bir önem arz etmiştir. Daha sonraları ise çevre halkın da faydalanabileceği çeşitli imkânlar sunan bu alanlar, farklı hizmetleri barındıran mekânlar ile yerel halkın da faydalanabileceği kamusal alanlara dönüşmüştü. Dolayısıyla sanayi alanları öncelikle konumlandıkları yerel çevre için, bir sembol ve derin bir anı değeri taşıması anlamında yerel halkın belleğinin, sonrasında ise kentin gelişimine ve ekonomisine sağladığı katkılarla, kentsel belleğin ve ülke belleğinin görsel, mekânsal izleridirler.

Kentteki kamusal bellek, bir mekânı paylaşan bireylerin belleği değildir. Kamusal bellek ile kamusal kültürün belleği özdeştir. Unutturulmak istenen isimler, tarihler, felsefeler, düşünceler ve ideolojiler mekânların yüzlerinden "kolaylık, konfor, tüketim" gibi gelip geçici, tarih dışı itkiler adına silinmektedir. Böylelikle kültürü ne yaşayan, ne yeniden ele alan, ne de tam olarak anlayan, belleksiz yerlerle dolu, çok parçalı bir kent dokusu ile karşılaşırız (Önkol, 2012).

Tarihin belli bir dönemine tanıklık etmiş ve o dönemdeki toplumun yaşayış şeklini belirlemiş olan endüstriyel yapılar, tarih sürecinin içerisinde, işlevsizleşme durumundan sonra da bireylerin kolektif bellek ve ortak gelenekler, ortak yaşanmış bir tarih duygusu içerisinde aidiyat duygusunun korunmasını sağlamıştır. Dolayısıyla kimlik, sürekliliğin ve birikimin eseridir. Anlamlar, gelenekler, bağlılıklar yer ve mekân kavramı etrafında oluşur. Kamusal bellek ve kültürel miras bu bağlamda hem sosyal ve hem de zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcıdır.

Yakın geçmişi içeren endüstriyel miras, yaşam alanlarında olup bitenler üzerine, zamanın gerçek tanığı olan mekân üzerinden tarafsız bir değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır. Ayrıca, mekânın zamanla olan ilişkisine bağlı olarak, bizlerden hem önce var olmuş hem de sonra var olacak toplumla özel bir ortaklık kurmamızı sağlamaktadır. Dolayısıyla sanayi alanları “Çoklu zaman katmanları ve kültürel aktiviteleri temsil etmelerinden dolayı mekânın ve insanların kimliğinin bir parçasıdır” (Loures,2008). Özetle endüstri mirası, duvarları ardında sadece üretmek

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

için oluşturulmuş yapı bloklarından öte, geleneklerin, alışkanlıkların, toplum bilgisinin ve deneyiminin aynı zamanda dönemin teknolojisinin yer bulduğu mekânlardır.

Endüstriyel Miras Yapılarında Ekonomik Değerlendirme Kriterler: Endüstri yapılarını yeniden işlevlendirerek korumak, belge niteliği taşıyan özellikleri taşımaları nedeniyle gelecek kuşaklara aktarılması gibi tarihsel ve kültürel getirilerin yanında, ekonomik getirileri de olan bir süreçtir.

Endüstriyel yapılar, yapı tipolojileri sebebiyle, gerek uzun ömürlü olmaları gerekse büyük hacimlerden oluşmalarından dolayı yapım maliyetleri diğer yapı türlerine göre daha yüksektir. Yapıları korumak, bu büyüklük ve fiziki ömre sahip yeni bir yapı yapımına kıyasla daha ekonomiktir. Yeniden işlevlendirilmeleri ise sürdürülebilirlik kavramı altında bir çok değer korunmasını sağlar. Yeniden işlevlendirilen endüstriyel bir yapı, sadece terk edildiği köhneleşmiş durumdan kurtulmakla kalmaz aynı zamanda kendi kendinin bakımını sağlayabilecek ekonomik sürekliliği de sağlar. Aynı zamanda çevrelerinin de gelişmesini sağlayarak bölgede yaşayan halkın da, endüstriyel miras turizmi adı altında ekonomik olarak kalkınmasına yardımcı olur. Endüstriyel miras turizmine değinecek olursak, endüstriyel miras alanları, dönüşümleri sonucu çeşitli yeni işlevler kazanmış olan yapılar ve çevreleri bu kavram kapsamına dahil olmaktadır. Buradaki ayırım ise endüstriyel turizm adı altında fabrika gezileri değil, miras kapsamındaki endüstriyel alanların turizmidir.

7. İSTANBUL'DA YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ MİRASI YAPILARININ DEĞERLENDİRME ÖRNEĞİ: KASIMPAŞA TUZ AMBARI

Kasımpaşa Tuz Ambarı, Kasımpaşa semtinde inşa edilmiş olup, mekansal kurgusu ve konumlanması ile ambar işlevini yerine getirecek bir biçimde düzenlenmiştir. Tuz Ambarı tekil bir yapı olmayıp, 19.yy. da inşa edilen Kasımpaşa Un Değirmeni'ne hizmet vermek amacıyla yapılan depo, hangar, satış birimleri ve ambar yapılarından biridir. Yapının ilk mimarı bilinmemekle birlikte, Kasımpaşa Un Değirmeni ile aynı tarihte yapılmıştır. II. Sınıf Tarihî Eser olarak tescilli, Endüstri mirası kapsamındaki Tuz Ambarı önceden Tekel'in mülkiyetinde iken, işlevsizlik döneminden sonra 2008 yılında, Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık tarafından dönüşüm projesi hazırlanmıştır.

Resim 4. Kasımpaşa Tuz Ambarı Dönüşüm Öncesi İç Mekan (Pekol, B, 2010)

Kaynak: (<http://1.vcmd.com.tr/tr-TR/projects/tuzambari-medina-turgul-ddb>, Haziran 2013).

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

Resim 5. Kasımpaşa Tuz Ambarı Dönüşüm Öncesi İç Mekan

Kaynak: (<http://1.vcmd.com.tr/tr-TR/projects/tuzambari-medina-turgul-ddb>, Haziran 2013).

8. YAPININ MİMARİ DEĞERLENDİRMELERİ

Yapıyı mimari incelenmesinde, yapılış amacı olan ambar görevini yerine getirebileceği doğrultuda fonksiyonel olarak tasarlanmış olup yalın bir mimarisi olduğu görülmektedir. Yapı J. Pervetitch haritalarında da görüldüğü üzere beşik çatılı, simetrik bir yapıdır. Yığma duvarlarının yüksekliği 10 metreyi aşmaktadır.

Yapının Fiziksel Olarak İrdelenmesi: Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık yapının fiziki olarak inceleme aşamasında, cephedeki sıvaların döküldüğünü, yer yer strüktürde bozulmalar olduğunu tespit etmiştir.

Benay BÜYÜKARSLAN, E. Dilay GÜNEY

"Yeniden işlevlendirme aşamasında öncelikle yapının özgünlüğünü bozan ekler temizlenmiştir. Binada doldurulmuş kapı ve pencereler açılmış betonarme ekler kaldırılmıştır. Binanın arkasında bulunan toprak yığını temizlenmiştir. Ayrıca, cephelerde görülen bitkiler temizlenmiş. bitkilerin tekrar çıkmaması için kimyasal malzemeler ile ilaçlama yapılmıştır. Mekanların duvarlarındaki ve cephelerin yüzeylerindeki orijinal olmayan sıva kalıntıları temizlenmiştir. Yapının orijinal dokusunun korunabilmesi için tüm taş duvarları derz ile yıkanmış ve kimyasal analizler sonucu karar verilen solüsyonlarla kuvvetlendirilmiş, bu aşamada yıkılmış ve zarar görmüş taşlar yeniden örülerek restore edilmiştir. Ayakta kalmış bölümler ise strüktürel olarak sağlamlaştırılmıştır"

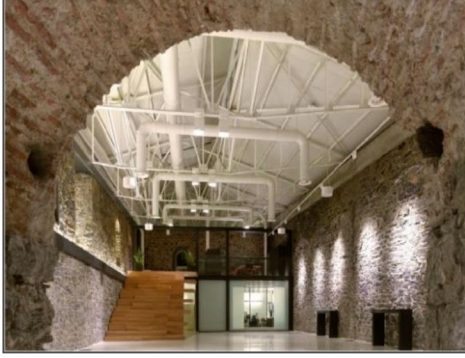
(Karıptaş, F. 2010, s.75-76).

Tüm bu restorasyon dönemi sonrasında, yapı yeni işlevin gerektirdiği mekânsal düzenlemelere hazır hale gelmiştir. Projede yalınlığı korumak ve ambar özelliklerinden yararlanmak yöntem olarak seçilmiş olup gerek duyulmayan hiçbir süs ögesi kullanılmamıştır.

Yapının Mekansal ve Hacimsel Analizi: Yapının mekânsal düzenlemesine baktığımızda, dört ayrı galeri bulunmaktadır. Sekiz ayrı depo bölümü ise üç koridorla birbirine bağlanmıştır. Yapının orta kısmında yer alan dört adet depo, kenarlarda bulunan depolardan bir koridorla ayrılmıştır. Arka tarafta bulunan avlu ise yapıda tek nefes alan mekandır.

Dönüşüm sonrası planlarında, mekansal, hacimsel ve strüktürel kurguda bir değişim olmadığı gözlenmektedir. Yapının orijinal düzeni korunarak, mekanlar çelik ve cam malzeme ile yapılan konstrüktif eklemelerle, özgün dokuyu korumak üzere tasarlanmıştır. Yeni işlevin gereksinimi doğrultusunda asma katlarla alan kazanılmıştır.

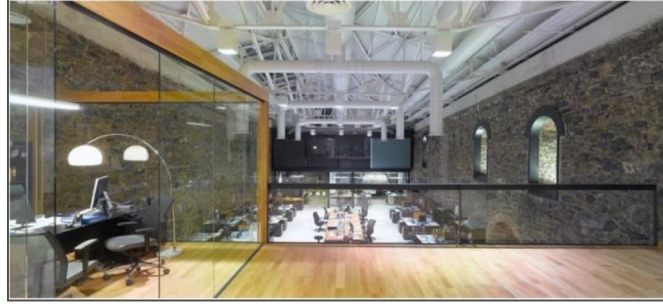
Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

Resim 6.

İç Mekan Asma Katın Görünüşü

*Kaynak: (<http://v2.arkiv.com.tr/p9284>,
Haziran 2013)*

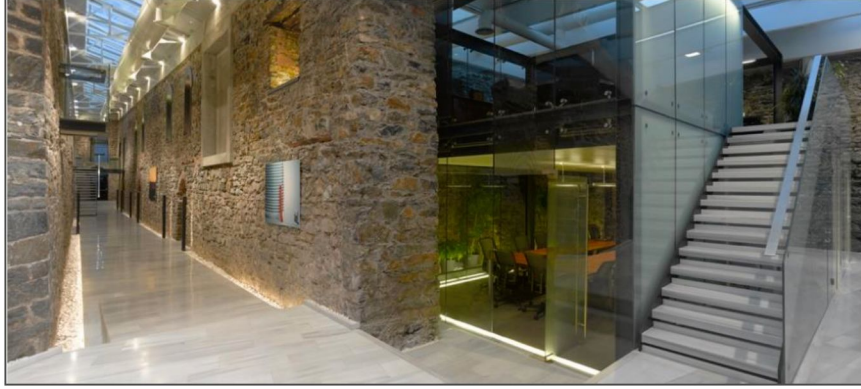
Resim 7. İç Mekan Asma Kattan Görünüş

Kaynak: (<http://v2.arkiv.com.tr/p9284>, Haziran 2013)

Yapının orijinal mekan şemasının korunması ve bozulmamasına özen gösterilmesi, yapının içerisine, cam ve çelik kullanılarak hafif ve şeffaf konstrüksiyonla yapılan yeni oluşumla geriye dönük müdahale yapabilmeyi uygun hale getirmiş, bu nedenle başarılı bir dönüşüm projesi olduğunu kanıtlamıştır. Endüstriyel Miras yapılarından biri olan Tuz Ambarı önceki bölümlerde belirtildiği gibi, endüstriyel yapıların genel karakterlerinden olan, iç mekân bölümlenmesi az ve geniş mekansal hacme sahip olması dolayısıyla işlev dönüşümünde yeni işlev doğrultusunda gerekli mekansal kurgunun oluşturulması ve yapının kullanımında esnek bir tasarıma olanak vermiştir.

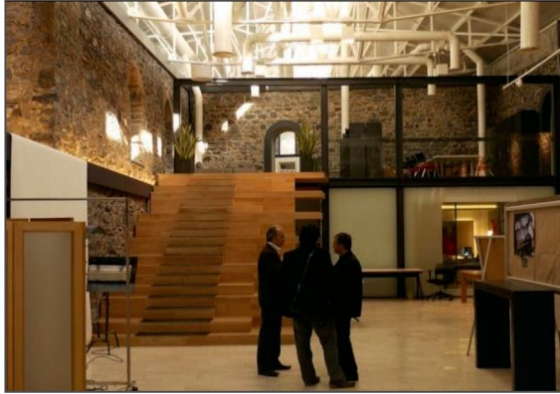
Yapının İşlevsel Kurgu Analizi: Yapının işlevsel kurgusuna baktığımızda, ilk yapılaş kurgusunda tüm birimlerin depo olduğu yukarıdaki tabloda görülmektedir. İşlev dönüşümüyle birlikte açık ofisler, giriş karşılama holü, toplantı odaları, tuvaletler gibi birimlerle, kafeterya, muhasebe gibi özerk birimler yerleştirilmiştir.

Giriş holünün her iki ucuna yapının kabuğundan kopuk, küp şeklinde cam ve çelikten iki katlı birer toplantı birimi yerleştirilmiştir. Buzlu cam panellerden oluşan korkuluklu merdivenlerle üst katlarına ulaşılan bu birimlerin duvarları koyu yeşil cam panellerden yapılmıştır.

Resim 8. İç Mekan Giriş Holünün Yan Tarafında Bulunan Toplantı Odası

Kaynak : (<http://v2.arkiv.com.tr/p9284>, Haziran 2013)

Resim 9.

İç Mekan Etkinlik Alanı

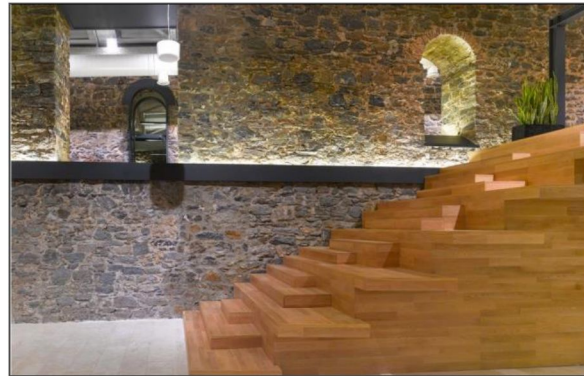
Kaynak:

<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=52749>,

Haziran 2013

*Resim 10.
İç Mekan Etkinlik
Alanında Merdivenin
Görünüşü*

*Kaynak:
<http://v2.arkiv.com.tr/p9284>, Haziran 2013*

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

Parti ve etkinlik alanı olarak kullanılan galeride diğer galerilerdeki asma katlardan farklı olarak, çelik yerine ahşap bir merdiven tercih edilmiştir. Geniş basamaklı ve farklı basamak ölçülerine sahip bu merdiven üzerine oturabilen bir tribün görevi de görmektedir. Bu görünümüyle geniş bir mekana hareketlilik katarak mekandaki algıyı farklılaştırmaktadır.

Yeni işlevin gereksinimi doğrultusunda yapılan iç mekandaki bölümlenmeler, yapının bütüncül mekan kurgusu değişmeden yapılmıştır. Bu sayede zaman içerisinde işlevsel ihtiyaçların değişmesi durumunda parçacıl olarak tekrardan düzenleme yapılmasına olanak sağlamaktadır. Böylece yapı, işlevsel ihtiyaçlar doğrultusunda zaman içerisinde güncellenebilmektedir.

Yapının Strüktürel Analizi: Tuz ambarının orijinal strüktürü güçlendirerek aynen korunmuş, iç mekandaki yapılaşma yapıdan bağımsız bir strüktürle sağlanmıştır. Yapıya kalıcı bir zarar vermemek adına içerideki asma katlar arasında sirkülasyonu sağlayan asma köprüler, yapının orijinal pencere boşluklarından bağlantıyı sağlayarak yeni bir kapı anlayışı getirmiştir.

Yapıdan bağımsız kurulan bu yeni strüktürel oluşumla, tarihi yapının strüktürüne fazla yük binmesi önlenmiş iç mekanda kendi kendini taşıyabilen yeni bir iç kabuk oluşturulmuştur.

Yapının Kabuk Analizi: Tuz ambarının kabuk incelemesinde, yapının cephesine ek almadığı görülmektedir. Yapının kabuğu, özgün görünümü tam olarak bilinmediği için, ana giriş ve pencerelerin konumu muhafaza edilerek güçlendirildikten sonra sadece yalın bir şekilde tek renk ile boyanarak tamamlanmıştır. Yapının görünüşlerinde de görüldüğü üzere mevcut cepheye yeni ekler yapılmamış ancak ilk yapılışında içerisinde bir asma kat bulunduğu sanılan ve pencereleri zaman içerisinde kullanılmayarak kapanan pencereler iç kısma yeni asma katlar yapılmaları sonucu temizlenerek yeniden kullanıma açılmıştır. Bu nedenle rölöve planında görünmeyen pencereler asma kat restorasyon planında yeniden düzenlenerek gösterilmektedir. Aynı şekilde ön cephe rölöve çiziminde doldurulduğu görülen pencereler de günümüzde temizlenerek kullanılmaktadır. Yapıda, zaman içerisinde oluşmuş özgün olmayan durumların temizlenerek orijinal görünüme dönüştürülmesi, kamusal bellek ve kentin dokusunun yaşatılması gibi endüstriyel miras yapıları için önemli olan bir durumun yaşatılması ve sürdürülmesini desteklemektedir.

Yapının Işık Analizi: Yapının ışık analizinde, ambar işlevi dolayısıyla cephesinde az miktar pencere bulunan ve içeriye gün ışığı alımının az

olduğu görülen yapı, alt katlarda fonksiyonel ışıklarla düzenlenmiştir. Asma katlarda ise tekrar kullanıma açılan pencereler dolayısıyla daha fazla gün ışığı kullanılabilse de yapının orta kısımlarına ulaşamayan gün ışığını fonksiyonel ışıkla destekleyerek karma bir ışık kullanım durumu oluşturulmuştur.

Yeni işlevle arasında en çelişkili durum doğal ışık kullanımında olmuştur. Ofis binalarının günışığına duyduğu ihtiyaç, yapının eski işlevinden gelen pencereler aracılığı ile karşılanamamış ve yapay ışıklandırma yapılmıştır.

Cephelerdeki pencerelerin temizlenmesi ve açılması da ofis yapılarının ihtiyacı olan gün ışığı teminini bir miktar karşılamakta ve kullanıcıların gün ışığından faydalanabilmelerini sağlamaktadır.

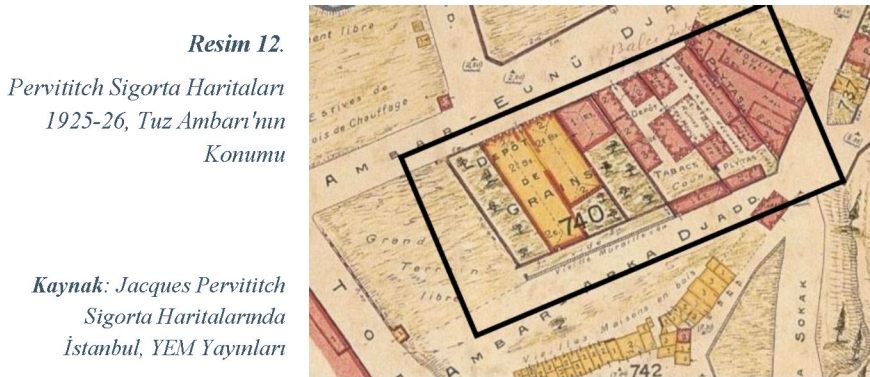
Yapının Bağlamsal Değerlendirmesi: Kasımpaşa Tuz Ambarı, Kalyoncular Kışlası'nın güneyinde, Kasımpaşa İskelesinin doğusunda, 18.yy. dan beri mevcut olan un ve zahire ambarı ile aynı yapı adasında olup tam olarak Havuzbaşı Değirmeni Sokak ile Anbar Arkası Sokak arasındaki parselde, 3000 metrekarelik bir alanda konumlanmıştır.

Resim 11.

Stolpe Haritasında 1855- 1863 Yılları Arası Tuz Ambarı'nın Konumu

Kaynak: Konstantinopolis Kenti Planı, 1855-63, İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi

Resim 12.

Pervititch Sigorta Haritaları 1925-26, Tuz Ambarı'nın Konumu

Kaynak: Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul, YEM Yayınları

Yukarıdaki Stolpe haritasına göre konum olarak Haliç'e olan yakınlığı açıkça görülen yapı, 1926 yılındaki Pervititch Sigorta Haritaları'nda ve

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

alttaki 1966 yılındaki görünümde kıyı kesimlerin doldurulmasıyla birlikte bu bölümlere yapılan tersane yerleşimlerinin arkasında kalmaktadır.

Resim 13

*Kasımpaşa Tuz Ambarının
1966 Yılında Çekilmiş Hava
Fotoğrafı*

Kaynak:

*[http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/
map.aspx](http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx), Haziran 2013*

*Resim 14.
Kasımpaşa Tuz Ambarının
Günümüzde Çekilmiş Hava
Fotoğrafı*

Kaynak:

*[http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/
map.aspx](http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx), Haziran 2013*

Yapının konum itibariyle yapılış tarihindeki Haliç'le olan bağlantısı göz önüne alındığında, deniz taşımacılığına yakın bir noktada olduğu gözlenir. Kasımpaşa semtinin günümüzdeki yoğunluğu ve Haliç'in zaman içerisinde, toplumsal ihtiyaçları dolayısıyla değişen çevresini de göz önüne aldığımızda, yapının dönüşümünün çevreyi de etkileme gücü olduğunu söylemek mümkündür. Tuz Ambarı çalışanları ile yapılan röportajlarda, çevrede yaşayanların ve esnafın başlarda kendilerini yadırgadıklarını ancak sonraları bu duruma alışarak çay bahçesi ve kafe gibi işletmelerin, mekanlarını yenileyip genişlettiklerini belirtmektedirler. Tuz Ambarı'nın yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılması, endüstriyel miras kapsamındaki bir yapının daha çevre bağlamıyla bir bütün olarak çalışmasını sağlamış ve topluma kazandırmıştır

9. Değerlendirme- Sonuçlar

Bu çalışmada, yeniden işlevlendirmenin değerlendirilmesi için mimari, bağlamsal ve ekonomik kriterler belirlenmiş, bu kriterler doğrultusunda nelere dikkat edilmesi gerektiği alt başlıklar doğrultusunda incelenmiştir. Yeniden işlevlendirmenin gerek mimari olarak, gerekse sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir olmadaki avantajları, açıklanmıştır. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirilen yapıların sağladığı toplumsal etkiler, kentin sahip olduğu değerlerin yaşatılması ve korunarak sürdürülmesi açısından, tek tipleşmenin ve aynı zamanda geçmişe özlem -nostalgia-tutumundan ileri gelen bir toplumsal karmaşanın yaşandığı günümüzde daha da önem kazanmaktadır.

Endüstriyel miras yapı ve alanları kentin mimari kimliğine ait tarihsel göstergeler olmalarının yanı sıra, işlevi ve yapımını sağlayan değerlerle ekonomide üretimin hakim olduğu bir dönemin mekânsal kurgusunun, yaşantısının ve kültürünün izlerini yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla birçok açıdan değer taşıyan endüstriyel miras yapı ve alanları aynı zamanda toplumsal bellek, yaşam tarzı ve yerel kültürü tanımlayan referanslar içermektedirler.

Kent kimliğini mekansal, bağlamsal, ekonomik boyutlarıyla ve çok katmanlı olarak algılayabilmek, endüstriyel yapıların katkısı ile gerçekleşebilmektedir. Bu okumalar endüstriyel miras yapılarında yeniden işlevlendirme kavramı üzerinden anlatılarak, kavramın sadece bir işlev değişiminden ibaret olmadığı, isim itibariyle kendini açıklamadığı tespit edilmiş bu nedenle bazı tasarım kriterleri belirlenmiş ve bu kriterler dolayısıyla kavram daha net bir şekilde anlatılmıştır.

Yeni bir işlevle yaşatılması öngörülen bir yapıda, işlevsel değişiklik tek başına düşünülebilen bir kavram değildir. Bu noktada dönüşüm için yapının gerekli olan tüm analizlerinin yapılması gerekmektedir. Belirlen tasarım kriterleri ile yapılan incelemeler sonucunda yapıya en uygun işlevin belirlenmesi ve tasarımın yapılması yapının karakterini ve gösterge olma durumunu bozmayacak nitelikte müdahaleleri içermelidir. Yapının başarılı bir dönüşüme ulaşabilmesi için sadece yapı bazında değil aynı zamanda bağlamsal olarak doğru değerlendirilmesi de gerekmektedir. Belirlenen bağlamsal değerlendirme kriterleri ile yapı bulunduğu konumsal durum ve işlevsel durumun paralel bir biçimde çalışması sağlanabilir.

Günümüz koşullarında endüstri yapı ve alanlarının taşıdıkları sosyo-kültürel değerleri ve bellekteki izleriyle toplumsal önem taşıdıkları ve

Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği

geçmişe dair okuma yapılabilecek birer mimari laboratuvar görevi görmelerinden dolayı yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı açıktır. Yeniden işlevlendirilecek olan endüstriyel bir yapının ise, sahip olduğu mimari ve mekansal değerinin, yeni işlevin getireceği kurgularla birlikte, çok katmanlı bir dilde okunmasının sağlanması bağlamında, yapılacak müdahaleyi doğrudan etkileyeceği belirlenmiştir.

Tüm bu analizler ve tespitler doğrultusunda, endüstriyel yapılar söz konusu olduğunda, zaman içerisinde yapıların konumlarından dolayı sahip oldukları özelliklerin değişebilir ya da tamamen ortadan kalkabilir olduğu söylenebilir. Tarihimizde belli bir süreci pek çok yönleriyle etkilemiş olan endüstrileşme ve bu dönemin fiziki mekâna yansımaları olan endüstri yapıları da tarihi kimliği yansıtan ve oluşturan öğelerden biri olduğu düşünüldüğünde, kentsel belleğin devamlılığını sağlamakta önemli yapı taşları olarak ele almak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Adorno, T.W. (2006). *Functionalism Today, Rethinking Architecture: A Reader In Cultural Theory.* (Derl: Leach, N.) Routledge Londra: s:6-19.
- [2] Barthes, R. (2006). *The Eiffel Tower, Rethinking Architecture: A Reader In Cultural Theory.* Routledge, Londra: s:172-180
- [3] Brangar, Ş., Y. (2004). *Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Korunması ve Yeniden Kullanımına Yönelik Öneriler,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Y.T.U Fen Bilimleri Enstitüsü.
- [4] Burden, E. (2004). *Illustrated Dictionary of Architectural Preservation : Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse.* New York: McGraw-Hill Press.
- [5] Colquhoun A. (1990). *Kurallar Gerçeklik ve Tarih, Mimari Eleştiri Yazıları.* (Çev. Ali Cengizkan). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Yayınları Vakfı.
- [6] Ercivan A. (2004). *Gazhanelerin Yeniden İşlevlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Anabilim Dalı.
- [7] Göçer, P.Ö. (2003). *Devingen Toplum Esnek Mekânlar İster, Arredamento Mimarlık,* sayı: 02, s.80-83.
- [8] Gregotti, V. (1996). *Inside Architecture.* Londra, İngiltere: Massachusetts Institute of Technology Press.
- [9] Kariptaş, F., S. (2009). *Kasımpaşa'da 19. Yüzyıl Endüstri Mirası*

Örneği: Kasımpaşa Un Fabrikası, Mimarist Dergisi, Bahar 2012, s.143.

- [10] Kariptaş, F., (2010). Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapıların Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi Ve Kasımpaşa Tuz Ambarı Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Anabilim Dalı.
- [11] Köksal, G. (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- [12] Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama, İstanbul Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- [13] Loures, L. (2008). Industrial Heritage: The Past in the Future of the City. Wseas Transactions on Environment and Development, Volume 4, Issue 9.
- [14] Mesutoğlu, Z. (1995). U. Tanyeli ile Söyleşi, Arredamento Dekorasyon, sayı 74, s. 64-69.
- [15] Mislin, M. (1986). Geschichte der Bautechnik, Arbeitspapiere 14-27: Renaissance bis Neuzeit, Berlin: Berlin Teknik Üniversitesi, sayı:14
- [16] Müller-Wiener, W. (1992). 15-19. Yüzyılları Arasında İstanbul'da İmalathane ve Fabrikalar Osmanlılar ve Batı Teknolojisi: Yeni Araştırmalar Yeni Görüşler. (Çev. İhsanoğlu, E.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- [17] Neill, W., J., V. (1997). Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin's Palast Der Republic, Journal of Urban Design, Vol. 2 Issue 2, p: 179-192.
- [18] Önkol, G. (2012). Dönüşen Kentlerde Değişen Kimlikler: Toplumsal Bellek ve Özgürlük Yitimi, Mimarist Dergisi, bahar 2012, s.105.
- [19] Pervititch, J. Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- [20] Rossi, A. (1966). Şehrin Mimarisi. (Çev:Nurdan Gürbilek). İstanbul: Kanat Kitap. (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).
- [21] Tschumi, B. (1994). Architecture and Disjunction. Massachusetts: MIT Press.
- [22] Yırtıcı, H. (2009). Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.